

Cılkıçı Capiyev

(1942)

Yazar, şair ve çevirmen Cılkıçı Capiyev 1942 yılında, Kalinin kasabasının Sarıbulak köyünde dünyaya gelmiştir.

1976 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesini dışarıdan okuyup mezun olmuştur. "Kırgızstan" basımevinde ve "Ala Too" dergisinde çalışmıştır.

ESERLERİ

Özlem (Şiirler); Kırgızstan, Frunze, 1971

Kargalar (Novella ve hikâyeler); Kırgızstan, Frunze, 1977

Yağmur Dansı (Hikâyeler); Kırgızstan, Frunze, 1980

Gök Kıyı (Hikâyeler); Kırgızstan, Frunze, 1984

Köy Beyanı (Hikâyeler); Kırgızstan, Frunze, 1987

Hikâye

KAŞKA KULUN / BENEKLİ TAY

Karager aygır cayloogo tınçtıq berbedi. Kündö cılkıçılar arızdanıp kelişet. Soyosuñbu, satasıñbi aytor közün tazalabasañ atıp taştaybız deşet. Caparkan cee biröölör menen caman - cakşı aytışa ketip, kirip - çığışpay kalgan. Koşuna kolhozduñ cılkıçısı menen kamçı kötörüşköngö çeyin bargan. İçinen ızırınıp cürgöndörü kança... Bardıgına uşul kereger aygır küñöölü. Ögünü bölök ayıldın aygırın kupalap cürüp zorukturup çığıptır. Üyürgö başka aygır apkelip koşso tündö karmaşa ketip calın, conun kıpkızıl kılıp alıp taştaptır. Anısı az kelgen-sip dağı bir üyürdün aygırının eki kulagın teñ cara çaynaptır. Aytor arızçılar, dooçular köböydü. Karagerdi tündösü mamıga bekem baylap saluudan başka eç ayla kalbadı.

Künöö moynunda bolgon soñ Caparkan emne deyt. Boluptur, karmayın, baylayın, boşotpoyun dep kutulat.

Karager Caparkandan başka can adamga karmatpayt. Tañ atkıça kakıyıp baylap saluuga da içi tütpöyt. Özünö özü şor üyüp bir aptadan beri uyku betin körböyt. Aylası ketkenden tündösü üyür menen koşo cürüp, karagerdi kaytarat. Bölök üyürgö cakındatpayt. Arızçılar cogolup, Caparkandın kulagı tınıp ele kaldı.

Bügün celedegi kulundar erte agıtıldı. Kımız cetişerlik. Cakın aradağı malçılar tügül, cakadağı ayıl tüp otu menen köçüp kelse da cetçüdüy. Keede sabaa tügönböy kalat. Cayloodo kımız köp. Koyçular, uyçular, taanış emes colooçular dele kelip içip ketişet. Cayloonun şartı uşunday.

Karager üyürün aydan cönödü. Kulunduu bee, baytalı, tayları bolup otuzga cakın cılkı. Cılgaluu kök maysañ betke cetkende karager toktop kaldı. Çalkaygan sartaman beeler kürtüldötüp betege terip ottoşot. Sartoru beenin kaşka kulunu ulam enesinin çatkayagına başın salat da emçegin bir - eki sorup, oyun salıp ketet. Bir azdan kiyin kayra kelet, kayra oyun salıp ketet. Kaşka kulun oyun kılıp aldı enesin ottotpoy. Kulun kelatkanda bee taytañdap ketençilikteyt. Oyununan murda celinin kakşıta sorot okşoyt.

Karager aygır yaylaya huzur vermiyordu. Her gün yulkıcılar şikayete gelmekte. Kesecek misin, satacak mısın, kendin bu meseleyi halletmezsen biz vurup öldüreceğiz diyorlar. Caparkan bazıları ile kavga etmiş, artık onlarla gelip gitmez olmuştur. Komşu kolhozun yulkıcısı ile birbirlerine kamçı kaldırmaya kadar vardı iş. İçten içe kızanların sayısı çok daha fazla... Her şeyin sorumlusu ise şu kareger aygır. Evvelki gün bir başka köyün aygırını kovalayıp sıkıştırmış zorla yere yatırmış. Süriye başka bir aygır getirip bıraktıklarındaysa, gece ortalığı birbirine katıp o aygırın yelesini, bedenini kıpkızıl kan içinde bırakmış. Bu yaptığı azmış gibi, başka sürünün aygırının iki kulağını ısrarak koparmış. Kısacası, rica edenler, şikayette bulunanlar çoğaldı. Karageri akşamları sağlam bağlamaktan başka çareleri kalmadı.

Suç kendisinde olduktan sonra Caparkan ne diyebilir ki? Tamam, yakalayayım, bağlayayım, ipini çözmeyeyim diyerek gelenleri savuşturur.

Karager, Caparkan'dan başka hiçbir kişiye kendisini tuturmaz. Sabaha kadar onu bağlı tutmaya da gönlü razi olmaz. Durduk yere kendi başına iş çıkarıp bir haftadan beri uyku tünük bilmedi. Başka bir çaresi kalmadığı için, geceleri sürünün yanında bulunup karegeri gözünün önünden ayırmıyor. Başka sürülere yaklaştırmıyor. Şikayete gelenler azaldı, Caparkan'ın kulağı da rahata erdi.

Bugün sürü, bağlı oldukları yerden erkenden saliverildiler. Yeterince kımız var. Yakındaki hayvan bakıcıları bir yana, karşı köydeki köy göçüp gelse bile yetecek kadar mevcut. Bazen içi kımız dolu tulumlar hiç eksilmez. Koyuncular, sığırçılar, hatta tanımadık yolcular bile uğrayıp kımız içip geçerler. Yaylanın adeti böyledir.

Karager sürüsüne baş olup götürdü. Yavrulu kısrakları, baytal kısrakları, tayları derken sürüdeki at sayısı yaklaşık otuza yakın. Yeşillik bir alana gelince karager durdu. Kuvvetlerinin doruk noktasındaki kısraklar yayılıp otlamaya başladı. Sarı doru kısrağın, benekli tayı, annesinin bacaklarının arasından başını uzatıp biraz emip sonra oyuna dalıyordu. Bir müddet sonra tekrar geliyor, tekrar oyuna dalıyordu. Benekli tay, uzun süre oyun oynadı annesinin otlamasına müsaade etmeyerek. Tay üzerine gelirken kısrağın, geri çekiliyordu. Oyundan önce annesinin memesini kuruturcasına soruyordu.

Karager aygır aatırıla kaçırıp sala berdi kulundu basa kalçuday.

Tömöntö atçan kelatışkan üçöö karap kalıştı toktoşup.

- Kuday urdu tigi karagerdi cin tiygensip.

- Emi kulundarga tiş salçu bolgon go.

Aygır moynun sozup küü menen baratata, calı sapırılıp, tolkun. Kol - san bulçuñdaru tüyülüp, kudup baratkan bürküttöy közü çaçırayt. Ketmendey tuyaktarınan top betegeler tobu menen ırğıyt. Kaşka kulundu tik ıldıy kuudu.

Kulundun tanooloru derdeyip, içke şıyraktarı cerge tier - tiybes tıyrıayt. Anan kaptalday kaçıp kelatıp, şart buruldu da enesin közdöy örgö saldı. Omuroolu karager aygır eki - üç arış menen cetip keldi.

- Tak! Tak! Ak! Ay! - Konçun tarsıldıta çapkıladı atçan. Kulun çıñırıp ciberdi. Sartoru bee cele cönödü caypalıp. Kulun dağı çıñırdı. Bee kişenen ciberdi çıdabay. Karager tık toktodu beenin ünün ukkanda. Anan eki - üç silkinip alıp, teskeri basıp ketti.

Kulun enesinin canınan çıkpayt sagalap. Öpkösü soluktap, ulam aygırda karayt.

Karager degi bu kulunga öç. Başkaları enesi turgay özün kelip kaşılasa da tura beret başın verden albay. Kaşka kulun enesi sartorunun canınan çıktı degiçe kün cok, kuuguntukka alganı algan. Beçara enesi da alıs uzatpayt özü eerçip.

Bir kezde kaşka kulun dağı oyunun baştadı. Karager başın kötörüp tüktep kaldı. Kulun andan beykabar, sopol kuyrugun çıçayta kötörüp arı - beri oyun salat çabalekeydey kaykıp. Anan başka kulundar da aga koşuldu. Birin - biri kuuşup, tebişe ketişet. Kaşka kulun eç biröönö cetkirbey koydu. Özü kuuganın kutkarbayt, cetip barıp kır conunan ce caldan tiştep ötöt. Ayrım kulundar enesine korgolop, çaşına kalışat. Aygır kulundun bu kılığın köz ayırbay tiktep turdu.

Kaşka kulun katuuulap kirdi:, kulundardın ulam birin çıñırta kuup, boluşçaak enelerine moyun berbey, ebi kele kalsa alardı da koş ayaktap teep ötöt, caağın açıp aybat körsötöt tiştey turgan bolup. Aytör üyürdün tınçın aldı beymazaga salıp.

Aygır dale tiktep turat.

Kaşka emi eki kulundu çıñırıtkan boydon kuup aldı. Oo, caypakka çeyin tiştegelep barıp, kayra kuup keldi. Eköö enelerine korgolodu ele, kaşka aylandıra kuudu. Enelerinin aybatman sesteneer türü cok ulam buytap ötüp. Sartoru kulununu artınan cüröt çaypala cetpey.

Aygır kaşkanı dağı kaçırıp sala berdi. Başın cerden albay, kuyruk - calın sapırıp kelatat. Kara cer balbandıgınan tütökündöy dümp - dümp - dümp... Aygırda bu türü azır cetip barıp, kaşka kulundu caynap salçuday. Bee, kulundardın bardığı toptolo kalıştı üyrülüp. Kaşka

Karager aygır bir anda atılıp tayı arkasından kovaladı.

Aşağı taraftan gelmekte olan atlı üç kişi durup seyretti.

- Şu karager kudurdu, şeytan çarpmış gibi.

- Şimdi de tayları ısırılmaya yelteniyor bak hele.

Aygır boynunu ileri uzatıp hızla koşturuyor; yeli uçuşuyor; dalgalanıyor. Sağrısındaki kaslar şişmiş, avına kenetlenmiş kartal gibi gözleri çakmak çakmak. Orak gibi toynaklarından top top ayırık otları saçılıyor etrafa. Benekli tayın üzerine gidip kovaladı.

Tayın avurtları şişiyor; zayıf ayakları yere değer değmez sürçüyordu. Sonra can havliyle kaçarak bir anda dönüp annesine doğru yöneldi. Güçlü karager aygır iki üç adımda ona yetişti.

- Deh! Deh! Hop! Hey! Ayaklarını iki üç kez atına vurup fırladı atlı kişi. Tay bir feryat kopardı. Sarı doru kısarak hızla o tarafa yöneldi irkilerek. Tay bir daha bağırda acıyla. Kısarak dayanamayıp kişnemeye başladı. Karager dondu, öylece kala kaldı kısrağın kişnemesini duyunca. Sonra da iki üç defa silkinip gerisin geri dönüp gitti.

Tay annesinin yanından ayrılmıyor; ona sürtünüyor. Nefes nefese kalmış hâlde göz ucuyla aygıra bakıyordu.

Karager, bu tayı kafasına takmıştı bir kere. Başka bir aygır olsa, annesi bir yana sahibi gelip karşısında dursa da başını yerden kaldırmaz. Benekli tay annesinin yanından ayrıldığı an, ona gün yüzü yok, kin tuttu mu iş bitmiştir bir kere. Zavallı annesi de yavrusunu yanından ayırmıyor.

Bir müddet sonra benekli tay yine oyun oynamaya başladı. Karager aniden başını kaldırıp ona baktı. Tay bundan habersiz, uzun kılsız kuyruğunu kaldırıp oraya buraya koşuşturup oynuyordu kırlangıç gibi sekerek. Sonra diğer taylar da ona katıldı. Birbirlerini kovalayıp tepişip oynuyorlar. Benekli taya hiçbirini yetişemiyor. Kendisi ise ardına düştüğüne koşup yetişiyor; boz sağrısından veya yelesinden ısırıp geçiyor. Bazı taylar annelerine kaçıp sığınıyor. Aygır, tayın bu hâlini gözünü ayırmadan izledi.

Benekli tay hırsıyla saldırıyor; tayları bağırtarak kovalıyor; onu engellemek isteyen annelerinden de çekinmiyor; hatta fırsatını bulduğunda çifte atıp geçiyor; ağzını açıp ısıracağı gibi dişlerini gösterip kafa tutuyordu. Kısacası sürünün sükunetini bozdu ortalığı birbirine katarak.

Aygır hâlâ ona bakıyordu.

Benekli tekrar iki tayı bağırtarak arkasından kovaladı. Isırarak kovalayıp düzlüğe kadar gitti. İki tay koşup annelerine sığındığı hâlde, benekli tay saldırmaya devam ediyordu. Annelerinden hiç çekinmeden koşuyordu. Sarı doru kısarak ise yavrusunun arkasından koşuyor fakat yetişemiyordu.

Aygır, benekli taya doğru bir daha atıldı. Başını yerden kaldırmadan, kuyruğu ve yelesi rüzgârda uçuşup koşuyordu. Kara toprak onun heybetiyle gümbürdüyordu... Aygır bu hâliyle, benekli tayı yiyecekmış gibiydi. Kısarak ve tayların bir araya birbirlerine yanaşıp top-

calt bir karap aldı kara sel bolup türülüp kelatkan aygırdı.

Emi kaşka kalçıldap çañırık salıp kaçıp beret. Enesine - sartoruga korgolop baş katat. Anan enesi kişenep ortogo tüşöt. Aygırğa sartoru calınıp, kulunu üçün keçirim surayt. Karager oşondo toktoy kalat sartorunu kıya albay. Kaşka kulun bolso enesinin canınan çıkpay, karagerden korkkon demin basa albay dalayga titireyt. O, köptö barıp gana kayradan kalıbına kelet. Üyürgö çañ salğanın koyot. Anı menen sartorunun da canı tınçıp kalat.

Birok anday bolgon çok. Kaşka kulun taptakırantpedi. Karager aygırdın kaarınan kaçıp, enesine korgoloonu oylop da koybodı. Aygırdın dal coluna çıgıp turup aldı, taman aldında kalçuday. Aygır açuu kişenep, atırılıp kelatat. Mına azır kaşka kulun küm - cam bolot da kalat. Anda Sartoru kulunun çoktop, közü çılpaktayt. Çılpak közgö kök çımındar uyulgup dalay çaşı mölt etip betegenin başına tamat. Anan al betege uudanadı da açuu bolup kalat da, mal attuu cebey, akırı tamırı menen solup cogolot. Sartoru özü da tüytöyüp bütöt. Cibek calı daakıga aylanat, kuyruğu sopoldonot. Oşondo uşul balkaygan sartorunu taanıp al. Küyüttön arıktap ölot, ce üyürdön tentip ketet akırı. Sartoru oşondoy canıbar.

Aygır kaşka kulundu omuroosu menen koyup kete cazdap barıp tık toktodu. Tuyaktarı takandagan cer oyulup ketti. Kuyruk - caldarı dağı ele türülüp, tolkun. Koş tanoosu derdeyip, kıpkızıl. Közdörü birde kara koçkul, birde koçkul çaşıl. Tula boyunun tügü tiptik.

Karager eç kaçan mintçü emes. Mınçalık cindegende toktop kalçu uçuru bolbogon. Bölök üyürgö barganında da bet aldınan bu muştumday kaşka kulun emes, menmensigen aygırlar çıga kalganda da toktolboston kaçırıp sala berçü. Üyürdün aygırın kuup çıgıp, beelderdi imerip, aldına salıp aydap ketçü adeti. Cayloodogu san üyürdön karagerge teñtaylaş aygır degele çıkkan emes. Kapkaydan suu aykırık menen atırılıp kelip çapçışkanda kee çabal aygırlar çalkasınan tüşöt, keeleri conun, calın atkıday aldırıpçettey beret. Iras, karager da cambaşın eki kurday aldırğan, birok alışkan coosunan kaçmayı çok. Akırı üyürdü tartıp almayın canı tınbayt. Karagerdin üyürünö uşunça bolup añgi baş bötön aygır coloy elek. Atügül kuday pende momun attardın cakın aradan ottop cürgönün körsö da alda kayda dırgayaktata kuup salat. Öz üyürü beymaral tınç bolmoyun ottomoy çok, başın cerge salıp, kulagin capıra cin urganday çabagandap, birde üyürdün arı cagında, birde beri cagında.

Deği karager öz üyürünün sakçısı. Aygır salıganı üyürdü kırsık çala elek. Balkim bu cayloodo bürülördün top - top bolup cürbögönünön da bolso kerek. Biröö - carımga karager aldıra koyboyt. Bıtır bir karışkırdın başın cara teep, sulk cıgıptır. Keede karışkır tünküsün

landılar. Benekli tay, farketti üzerine sel gibi gelmekte olan aygırı.

Şimdi benekli tay titreyip bağıarak kaçacak. Annesine, sarı doruya sığınacak. Annesi kişneyerek ortaya çıkacak. Sarı doru kısırak, Aygır'a yalvararak oğlunu affetmesini isteyecek. Karager o zaman duracak, sarı doruyu kıyamayacak. Benekli tay ise annesinin yanından ayrılmayarak karagerden korktuğu için nefes nefese, uzun süre titreyecek. Sürünün içine vardığında ancak kendine gelebilecek. Sürüyü rahatsız etmeyi de bırakacak. Bununla birlikte sarı doru da rahata ermiş olacak.

Fakat böyle olmadı. Benekli tay hiç de böyle davranmadı. Karager aygırın gazabından korkup annesine sığınmayı hiç mi hiç düşünmedi. Tam da gelmekte olan aygırın yoluna çıkıp durdu; ayaklarının altında ezilecek. Aygır kızgın bir şekilde böğürerek gelmekte. Benekli tay onun ayaklarının altında paramparça olacak. O zaman sarı doru kısırak, yavrusuna ağladı, gözleri çapaklandı. Çapaklı göze sinekler üşüştü, gözlerinden damlayan yaşlar çimenlerim üzerine düştü. Bu çimenler artık zehirden daha acıdır, hayvanlar, atlar yemez onu, kendi kendine kurur; çürüyüp yok olur. Sarı doru kendisi de içten içe eriyip tükenir. İpek gibi yeleleri dökülür; kuyruğu cascavlak kalır. Bu durumda sarı doruyu tanıyabilirsen tanı. Tasasından zayıflayıp ölür; veya sürüden ayrılıp başını alıp gider. Sarı doru işte böyle bir yaratık.

Aygır, benekli tayı omurgasından vurmaya hazırlanıp gidip bir anda durdu. Toynaklarının gücüyle toprak kazıldı. Kuyruğu ve yelesi durduğu hâlde, hâlâ dalgalanmakta. Avurtları şişmiş, kıpkırmızı. Gözleri bir koyu kırmızı, bir koyu yeşile dönüşmekte. Heybetli bedeni dimdik.

Karager hiçbir zaman böyle yapmamıştı. Bu derece sinirlendikten sonra, böyle durduğu görülmemişti. Başka sürüye yaklaştığında bile, bırakın bu küçücük benekli tayı, benim diyen aygır çıksa bile karşısına, duraksamaksızın saldırırdı. Sürünün aygırını kovaladıktan sonra, kısırakları önüne katıp götürmek adeti idi. Yayladaki birçok sürü içinden, karagerle boy ölçüşebilecek aygır bugüne kadar çıkmamıştı. Bir taraftan haykırışlarla aniden atılıp gellip süstüğünde, bazı güçsüz aygırlar arka üstü yığılır kalır; bazıları ise bedenleri, boyunları yara bere içinde oradan uzaklaşırdı. Gerçi, karager de iki defa yan taraflarından yarananmıştı fakat karşısındakinden kaçma gibi âdeti yoktu. Ne yapıp edip sonunda sürüyü sahiplenmeden vazgeçmez. Karagerin sürüsüne, şu vakte kadar dışarıdan başka bir aygır yaklaşabilmiş değildir. Bu bir yana, binek atlarını yakınlarda bir yerlerde otlarken görse bile, saldırıp kovalar. Kendi sürüsü sakın olmadıkça otlamak haramdır kendine, başını yere eğip kulaklarını delirmiş gibi hızla sallayıp sürünün bir o başına, bir bu başına koşturur durur.

Kısacası karager kendi sürüsünün bekçisidir. Aygır, geldiğinden beri sürüde kayıp da olmuş değil. Bu biraz da, kurtların bu köyde gruplar hâlinde dolışmamasından kaynaklanıyor olsa gerek. Karager, bunların birine ikisine eyvallah etmez. Geçen yıl, kurdun birinin başına çifte

çaap catkandır, birok kırsık çala elektigi çındık. Köpçülük kişilerin aytışına karaganda bu da karagerdin aybatınan, küçünön deşet.

Asmandan cıldız toluk taraganda karager üyürdü ulam cıldırıp, üydü közdöy sürüp cönöyt. Subay - saltandardı üygö cakılndatıp kelip, bölüp salat. Ay - kününö cetip kalgan booz beelerdi berkilerdey kuumayı çok. Çunañdamış bolup, murdu menen türtkülöp kele берет. Alarga degelecindenbeyt tetire basışsa da. Sekin barıp kayrıyt da oñ coluna salıp koyot. Anan booz beelerdi aylançıkta, keede okuranıp, keede bışkırıp, kandaydır bir beyarmaldıktan irahattanganday, bu carıkçılıkta aga eç nersenin keregi çoktoy caldırıp turup kalat. Bu kezde elik san ayırım bir subaylar köküldörün celge tarap, tikçiyyen kamış kulaktarın biliner - bilinbes kıbratışıp, sooruları bülk - bülk etip, demin içine tarta karager aygırdan köz albay tiktep kalışat. Oşol çalkayıp, celini tolgon booz beelerdin canında uçuru balkim karager için bolcop bolbos bir kumarлуу cırgalçılığı bolso kerek. Al uşu cırgalçılıktan dem - küç alıp catkanday. Öz boyuna ar kaçan kerektelüüçü kubat, aybat alıp catkanday. Ay çapçış için çoyunday tulkusuna dürmöt alıp catkan okşoboybu bu turuşu. Anan köküldörün celge taraşkan subay baytal, beeler da bir kezde azırkı çalkaygan beelerdey karagerdin urmatı boluşup, kiyinki kubatına dem - küç bolup berişeer. Karager alardı da uşintip sekin kayrıp, serüündöp basa turgan uçur keleer. Ayban da bolso karager balkim uşunu oylop catabı...

- Caparkandın karager Kambar Atanın taza, öz tukumu, - deşet biröölör.

- Andan bolso bötön üyürgö çañ salabı, - deşet karagerden öz aygırları korduk körüp kalışkan cılkıçılar aga bolboy.

- Kambar Atanın balaketin alabı, bu añgi aygır çıgıp kaldı, - deyt canına batkan cılkıçılardın birdaarı.

Oşentip, talaşıp kalışat. Üyürlöründögü aygırlar korduk tartışkandar üstömdük kılıp ketişe turganda karagerdi caktooçular:

- Ayban da, kaçça bolgonu menen, - deşet akırı.

Baarı bir anday talaş - tartışta berkilep caalap salışat tuş - tuştan. Atügül kee biröölörü karagerdi atayın camanattı kılıp koyuşat koşup - tüzöp catışıp. Birok karagerdey aygırğa cetpey közdörü kızarıp, tañdayın takıldatkandar da köp uşul ele cılkıçılardın arasında. Bölök çarbalar karagerden tukum alışıp dele körüşti. Karagerdin özündöy çıkpay koydu. Kaysı bir çarbanın zootehnigi karagerdin atasın da üyürünö koşup kördü, baarı bir karagerge okşobodu tukumu. Arga tügöngöndö karagerdin atası menen enesinen atayılap tukum alıp körüşti. Bir cılı urgaaçı, tuup, kiyinkisi erkek boldu. Sımbatı karager tüspöl tartkanı menen aygır bolup carıtpadı. Karagerdin minden bir sapatı çıkpadı andan.

savurmuş, cansız yere sermiş. Bazen kurtlar gece saldırmış olsalar da, bugüne kadar kayıp verilmemiş olması gerçektir. Çoğunluğun ortak fikrine göre, böyle olması da karagerin heybetinden, gücünden kaynaklanmaktadır.

Gökyüzündeki yıldızlar tam olarak dağıldığında, karager sürüyü yavaş yavaş evlerine doğru sürer. Evlerine yaklaşıncı kısırakları, yavruları ayırıp dağıtır. Daha yeni dünyaya gelmiş yavruları kovalama adeti yoktur. Isıracakmış gibi yapıp sadece burnu ile dürtür. Hatta onlar istediği gibi gitmezlerse sinirlenmez bile. Sakin bir şekilde yanlarına gider, gitmeleri gereken yola çevirir. Sonra da boz kısırakların etrafında döner, bazen hafifçe kişneyip bazen aksırarak bu durumun zevkini çıkarıyor-muş gibi, bundan başka kendisine hayatta hiçbir şeyin gereği yokmuş gibi neşelenir. Bu sırada elli civarındaki atlar kahrülleri rüzgârda uçuşup kamış gibi dik duran kulaklarını belli belirsiz oynatıp sağrıları bir inip bir çıkıp derin nefes alarak karager aygırı gözlerini ayırmadan seyrederler. Çalkalayarak yürüyen, memeleri süt dolu boz kısırakların yanında bulunduğu bu an, belki de karagerin en çok zevk duyduğu zamandır. O, duyduğu bu zevkten, bir mutluluktan güç alır sanki. Bedenine gerekli olan gücü, enerjiyi buradan alıyor gibi. Bu hâli, bir anda fırlamak için demir gibi bedeninin içine saçma doldurmuş gibi. Sonra kahrüllerini rüzgâra savuran yavrusuz kısıraklar da bir zaman sonra, yavrulu kısıraklar gibi karegerin hürmetini kazanır, gelecekteki enerjisinin, gücünün kaynağı olular. Karager onlara da bu şekilde yumuşak davranır, mülayim yürüyecekleri zaman gelir. Karager, hayvan da olsa bunu mu düşünüyor acaba?..

- Caparkan'ın karageri, Kambar Ata'nın katışıksız, kendi nesli... der bazıları.

- Öyle olsa başka sürülere saldırır mı? der, kendi aygırları karagerden zarar gören yilkıcılar karşı çıkarak.

- Kambar Ata'nın celâlini mi almış, nasıl huysuz bir hayvan çıktı böyle, der yanına yaklaşan yilkıcıların bir bölümü.

Karşılıklı tartışır dururlar böyle. Sürülerindeki aygırları zarar görenler görüşlerinde biraz üstünlük sağladıklarında, karageri savunanlar:

- Ne olursa olsun, hayvan sonuçta, deyip işin içinden çıkarlar. Her şeye rağmen diğerleri dört bir yandan karşı çıkar buna. Hatta bazıları, karagerin özellikle belâ olduğunu savunurlar, bire bin ekleyerek. Ancak, bunların arasında karager gibi aygıra sahip olamadığı için içi giden, onda gözü kalan yilkıcılar da oldukça fazladır. Başka çiftliklerden gelip karageri kendilerinkilerle çiftleştirdiler. Fakat doğanlar karager gibi çıkmadı. Bazı çiftliklerin hayvan mühendisleri, karagerin babasını da sürülerinin içine salıp denediler, ama dünyaya gelen nesil karagere hiç mi hiç benzemedi. Çareleri kalmayınca, karagerin annesi ile babasını çiftleştirme yoluna gittiler. İlk yıl dişi doğduktan sonra ikinci yıl erkek doğdu. Görünüş olarak karagere benzese de, aygır olarak iş görmedi. Karagerin bin özelliğininin biri bile görülmedi onda. Karager bu şekilde, farklı

Karager bul çölkömdö calgız gana daana bolup kala berdi. Bettegeninen kayra tartpas çoyun tulku karagerdey taptakır bolbodu...

Oşol Karager aygır azır kaşka kulundu omuroosu menen koyup kete barıp tık toktodu. Tuyaktarı takandagan cer kemegedey bolup oyulup - oyulup kaldı. Kuyruk - caldarı dağı ele karalcın albuut tolkunday türmöktölöt. Koş tanoosu tüyrülüp, aloolop ört kaptagan koş öröndöy kıp - kızıl. Tula boyunun tügü nayza uçunday tüptük.

Karager eç kaçan mınday boluçu emes. Mınçalık cindengende toktoo degendi bilbegen. Bu muştumday kaşka kulundu tuyak astına kaltıruuga aybatı tütpöy koydu... Kulun menen aragerdin közdörü bir paska çağılışa tüştü.

Köz irmem ortosunda aygırın kuyruk - caldarının türmök tolkunı tıp basıldı. Koş tanoosundaki kıp - kızıl ört suu çaçkanday öçtü. Tula boyundaki nayza tügü capırıldı. Aygır başın burup ketti.

Kaşka kulun turgan ordunan kozgolgon çok. Sartoru bee üyür çetinde köñülkoş ılaalap. Al da bu colu kulununa can tartıp, karagerge calınıçtuu kişenebey koydu. Aygır kayra başın burup, kaşka kulundun moyun calınan erkelete kaşılup, anan kulundun canınan ketpey al da ılaalap turup kaldı...

* * *

Sartoru karagerdin üyürünö kiyin baytal kezinde koşulgan. Kulunu kudum atasının özü - ceerde kaşka. Çok mañdayında barmak basım ak, tula boyunan başka buru - terisi çok. Ceerde kaşkanın calgız tukumu. Tagdır ceerdege başka tukum buyurbaptır.

Karager ceerde kaşka menen eki iret alışa ketip, eki colu teñ cambaşın aldırıp, bir colkusunda Caparkan acıratıp kalgan, birinde karager tañ atasürülüp, üyürünön acıragan. Kaşka kulun oşondogu ceerdenin tukumu. Ertesi ele ceerdeni cakadan izdep kelişkender karmap ketişip, arkandap cıga koyuşup aktalap salışkan. Azır kaysı bir badaçının mingiçi. Erteden keçke badaçı üstünön tüşpöyt. Saygaktagan üydün artınan salıp - urup kuup cönöyt. Cetip barıp kayrısa cakşı, cetpey kalsa balaçı başka - közgö çapkılup, calkatoy kılıp salıptır, kamçı kötörsö ele başın çulguyt deyt.

Karager aygır kuyruk - calın sapırıp kelip, kulundu tebelep kete albay tuyaktarı cerdi oyup tık toktoy kalganın da bir şeği bardır. Karager balkim kaşka kulundun calgızdığın ayadıbı, ce cındap ele ceerde kaşka kulundun köz cebelerinin sürü toktottubu? Bolçoş kıyın...

olarak, tek olarak kalmaya devam etti. Karşılaştığından kaçmayan demir bedenli karager gibi hiç mi hiç gelmedi...

Karager aygır, hızla benekli taya yaklaştı burnunun ucuyla dürterek bir anda durdu. Toynaklarının kazıdığı yer, çukur çukur oldu. Kuyruğu, yelesi hâlâ hafif hafif dalgalanıyordu. Avurtları şişmiş, gözleri kan çanağı gibi alev alev, kıp kırmızı. Bedeni tamamen mızrak gibi dimdik.

Karager hiçbir zaman böyle olmamıştı. Bu kadar delirdikten sonra, durmak nedir bilmezdi. Bu küçüçük benekli tayı, ayaklarının altına almayı göze alamadı... Tay ile karager bir an göz göze geldiler.

Kısa sürede aygırın kuyruk ve yelesinin dalgalanması tamamen durdu. Avurtlarındaki kızıl alevler su dökmüş gibi sönuverdi. Bedenindeki mızrak gibi diklik değişti. Aygır başını çevirip uzaklaştı.

Benekli tay durduğu yerden kıpırdamadı. Sarı doru kısırak, sürünün dışında memnuniyet içinde başını sallıyordu. Bu sefer o, yavrusunu müdafaya geçip karagere yalvarmaklı kişnemedi. Aygır tekrar başını çevirip gelip benekli tayın boynundaki yeleye okşarcasına sürtündü, sonra da yanından ayrılmadan başını sallayarak orada kalıverdi...

* * *

Sarıdoru kısırak, karagerin sürüsüne genç bir kısırakken katılmıştı. Yavrusu, babasının tam kendisi, kızıl benekli. Alnının tam ortasında bir parmaklık beyazlık, bedeninin başka hiçbir yerinde işaret yok. Kızıl benekli atın tek yavrusu. Kader kızıl benekliye başka yavru nasip etmemiş.

Karager, kızıl benekli at ile iki defa kapışmış, ikisinde de yan tarafları yaralanmış, bir defasında Caparkan gelip ayırmıştı. Diğer kapışmalarında ise karager sabah tan atıncaya dek sürüden uzaklaşmak zorunda kalmıştı. Benekli tay, işte bu kızıl benekli atın nesli. Ertesi gün, kızıl benekli atı, karşı köyden duyup almaya gelenler, organlarla bağlayıp yıkıp alıp gittiler. Şimdi bir çobanın binek atı. Sabahtan akşama, çoban üstünden düşmüyor. Kaçışan inek sürüsünün ardından koşurtur durur. Yetişirse mesele yok, eğer yetişemezse, başına, gözüne bakmadan vurup aptallaştırmış. Görenler, kamçıyı kaldırdığında başını sallıyarak yürümeye başlıyor diyorlar.

Karager aygırın, kuyruğunu, yelesini savurarak hızla gelip, tayı yerle bir edip dövmeden, toynaklarının yeri kazıyarak durup kalmasının da bir sebebi vardır. Karager belki benekli tayın öksüz olmasına mı merhamet gösterdi, yoksa gerçekten de kızıl benekli tayın gözlerinin dehşeti mi onu durdurdu? Tahmin etmek zor...